

Słowo od Redakcji

Oddajemy do rąk czytelników dwunasty tom „Zbioru Wiadomości do Antropologii Muzealnej” (ZWAM). Elementem redakcyjnej codzienności wynikającym z odpowiedzialności oraz troski o ciągłość i jakość pisma jest powracająca myśl – czy znajdą się autorzy gotowi dzielić się swoimi doświadczeniami, przemyśleniami, wizjami, wiedzą, krytycznym oglądem zjawisk muzealnych i okołomuzealnych? Podobnie jak w poprzednich latach, tak i w tym, obawy, które rodzą się jakby wbrew doświadczeniu, okazały się bezpodstawne.

Na początku 2025 roku otrzymaliśmy wiele pytań, zgłoszeń i zapowiedzi, które z czasem zmaterializowały się w postaci tekstów o różnej tematyce, przysyłanych – co szczególnie cieszy – zarówno przez teoretyków uniwersyteckich jak i autorów na co dzień pracujących w muzeach. Od początku istnienia pisma zależało nam na tym środowiskowym dwugłosie stymulowanym przez ZWAM i dokumentowanym na jego łamach. Z radością wypada stwierdzić, że od dwunastu lat cel ten udaje się osiągnąć.

Tom otwiera artykuł Michaela Younga *Beztroski kolekcjoner. Malinowski i muzealnicy*. Jego pierwotna wersja (w języku angielskim) ukazała się ćwierć wieku temu, jednak uznaliśmy, że warto dokonać polskiego tłumaczenia, aby uprzystępnąć ten ważny i ciekawy tekst o stosunkowo mało znanym aspekcie aktywności naszego wybitnego rodaka. Zaznaczmy, że już w pierwszym tomie ZWAM (2014) zamieściliśmy artykuł Dipesha Chakrabarty’ego *Muzeum w społeczeństwach późnodemokratycznych. Dwa modele demokracji* w tłumaczeniu Ewy Klekot. W miarę możliwości nadal

będziemy starali się publikować przekłady ważnych z punktu widzenia antropologii tekstów muzeologicznych obcojęzycznych autorów.

Joanna Wasilewska w artykule *Etnografia czy sztuka? Pytanie niepotrzebne* sięga po osobiste doświadczenia – udział w pracach nad wystawą stałą Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie. Trwający blisko dwadzieścia lat projekt stał się kanwą dla refleksji nad domniemaną antynomią między historią sztuki a etnologią. Dziś – zdaniem autorki – to opozycja mocno już przestarzała, konwencjonalna i sztuczna w praktyce muzealnej oraz badawczej. Obecnie, walory wystaw zdają się kształtować zespołowe podejścia interdyscyplinarne.

Ze względu na genealogiczne pokrewieństwo muzeów rolnictwa i etnograficznych, godny polecenia jest artykuł Hanny Ignatowicz *Po co nam muzea rolnictwa? Parę myśli wokół jubileuszu 150-lecia muzealnictwa rolniczego na ziemiach polskich*. Autorka, na podstawie starannie dobranej literatury przedmiotu, ukazuje etapy rozwoju polskich muzeów rolniczych. Nie ogranicza się jednak do wywodu historycznego, ale zastanawia się także nad misją tego rodzaju placówek w kontekście wyzwań teraźniejszości i przyszłości.

Kamil Ludwiczak w tekście *Kapliczkowo jako nie-muzeum. Między twórczością indywidualną a lokalnością* antropologicznie interpretuje ciekawy zakątek zlokalizowany na skraju wsi Dubie w powiecie bełchatowskim. To zagajnik wypełniony kapliczkami i figurami o rysach ludowej ikonografii. Twórcą tej nieformalnej przestrzeni pamięci i tradycji jest rzeźbiarz samouk, społecznik i były żołnierz Bernard Zboński.

Kontynuujemy także, powołany przed kilkoma laty, dział MUZEUM REAGUJĄCE. W nim znajdziemy między innymi teksty: Justyny Majerskiej-Sznajder *Rola muzealnictwa w dekolonizacji ochrony dziedzictwa kulturowego mniejszości etnicznych na przykładzie Muzeum Kultury Wilamowskiej w Wilamowicach* oraz Anny Nadolskiej-Styczyńskiej *Autor? Kurator? Konsultant? Refleksje muzealnika wywołane opracowaniem i realizacją scenariusza nowych wystaw stałych Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie*. Oba artykuły są cenne ze względu na opisane w nich doświadczenia twórczyn wystaw muzealnych, jednak perspektywy przyjęte przez autorki są odmienne. J. Majerska-Sznajder rozwija wątek dekolonizacyjnego zwrotu w muzealnictwie w kontekście wilamowskiej placówki powołanej przez społeczność, której tożsamość i kultura były do niedawna marginalizowane. Autorka prezentuje ujęcie emiczne, jako uczestniczka procesu

rewitalizacyjnego i członkini społeczności odzyskującej podmiotowość. Natomiast A. Nadolska-Styczyńska wypowiada się z perspektywy autorki koncepcji i scenariusza, która z przyczyn obiektywnych nie mogła zrealizować projektu. Jego finalizacji podjęła się grupa młodych muzealników pozostająca z nią w kontakcie. Problemy będące udziałem realizatorów ekspozycji stały się punktem wyjścia do rozważań teoretycznych dotyczących skutków odłączenia autora scenariusza wystawy od możliwości udziału i bezpośredniego nadzoru nad jej wykonaniem.

Z kolei Małgorzata Michalska w tekście *Międzynarodowa Sieć Muzeów Domowych i obecność w niej muzeów prywatnych z Dolnego Śląska i Opolszczyzny* przybliża tytułową strukturę organizacyjną. Jej celem jest rejestracja, dokumentacja, opracowanie i popularyzacja zbiorów prywatnych jako specyficznej formy dziedzictwa kulturowego, przede wszystkim obszarów wiejskich. Usieciowienie jest reakcją na specyficzne potrzeby indywidualnych kolekcjonerów, którzy gotowi są udostępniać swoje zbiory zainteresowanym.

Należy podkreślić, że ZWAM zyskuje coraz szersze uznanie w środowisku muzealnym poza Polską. Mattias Thaden z Muzeum Kultur Europejskich w Berlinie w artykule *Atrocities and Artifacts. The Berlin Museum of Ethnology and a Collecting Trip into Eastern Galicia* analizuje wyprawę zorganizowaną w 1942 roku przez pracowników Berlińskiego Muzeum Etnologicznego do Galicji Wschodniej, znajdującej się wówczas pod okupacją niemiecką. Wyprawa zaowocowała pozyskaniem 361 obiektów etnograficznych od miejscowej ludności. Dziedzictwo/Historia tych artefaktów, nadal przechowywanych w Berlinie, rodzi pilne pytania dotyczące proveniencji, restytucji i odpowiedzialności współczesnych muzeów.

Reprezentujący Estońskie Muzeum Narodowe Pille Runnel, Agnes Aljas i Mart Alaru analizują muzealne konteksty dla, coraz częściej obecnych w dyskursie politycznym i praktyce instytucjonalnej, terminów „transformacji cyfrowej” i „innowacji cyfrowej”. W tekście *Frictions of the Digital: Rethinking Expertise and Innovation in Museums* autorzy, opierając się na wywiadach z profesjonalistami w zakresie dziedzictwa kulturowego dochodzą do wniosku, że ujęte jako postęp technologiczny lub digitalizacja zbiorów techno-optimistyczne narracje pomijają codzienne trudności muzeów. Tytułowe „tarcia” nie stanowią problemu nie do pokonania w instytucjach muzealnych. Skłaniają jednak do refleksji nad znaczeniem i kierunkami innowacji, obnażając ograniczenia strategii odgórných i myślenia zorientowanego na produkt.

Wypełnił się także dział ROZMOWY. Hubert Czachowski i Justyna Słomska-Nowak dywagowali o muzealnictwie etnograficznym z Profesorem Zbigniewem Jasiewiczem, Katarzyna Waszczyńska nakłoniła do wspomnień Adama Bartosza – wieloletniego dyrektora Muzeum Okręgowego w Tarnowie, zaś Maria Nadolska rozmawiała z Małgorzatą Laurentowicz-Granias, która przez szereg lat pełniła funkcję dyrektora Muzeum Miasta Łodzi. Rozmówcy nawiązali w swoich wypowiedziach do wielu wydarzeń z przeszłości, wspominali etnografów i etnologów, zasłużonych muzealników, przybliżali dawne realia pracy w instytucjach kultury i warunki współpracy międzyinstytucjonalnej.

Założycielka ZWAM i jego redaktor naczelna Profesor Katarzyna Barańska (1961-2023) wychodziła z założenia, że dobre pismo muzeologiczne powinno stale rozwijać dział recenzji, sprawozdań i informacji. W bieżącym numerze omówiono i skomentowano ważne wystawy: *Dwie dusze twórcy ludowego* oraz *Wybielanie* – obie prezentowane w Państwowym Muzeum Etnograficznym w Warszawie, *Szukalski Słowiański. (Re)konstrukcja dziedzictwa* zorganizowaną w Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie i *Obłęd. Przypadek Mariana Henela – lubieżnika z Branic* pokazaną w Muzeum Etnograficznym we Wrocławiu. Zrecenzowano także książkę *Patrz pod nogi. O zbieraniu rzeczy* Kory Tei Kowalskiej. Uwagę autorów przyciągnęły również wydarzenia muzealne – I Forum Tradycji w Muzeum Etnograficznym im. Seweryna Udzieli w Krakowie oraz Międzyuczelniany Obóz Etnograficzny zorganizowany w Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej. Tradycyjnie publikujemy też komunikat o Nagrodzie PTL im. Antoniego Kaliny w kategorii wystawa, edycja 2025.

ZWAM został powołany jako przestrzeń dyskusji nad sprawami odnoszącymi się do zbiorów i kolekcji stanowiących podstawę działań instytucji muzealnych; ludzi, którzy działania te inicjują i realizują oraz wydarzeń, za pomocą których muzea komunikują się ze społeczeństwem wyrażając przy tym swoje *credo*. Autorzy tekstów, które wypełniły dwunasty tom czasopisma, odnieśli się do każdej z postulowanych kwestii. Dziękujemy im, jak również recenzentom, za wysiłek twórczy i poświęcony czas. Zachęcając do lektury, zapraszamy do publikowania na naszych łamach.

Damian Kasprzyk